

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ**

.....o0o.....

**LƯỢN CỌI CỦA NGƯỜI TÀY
Ở XÃ NGỌC LINH, HUYỆN VI XUYÊN,
TỈNH HÀ GIANG**

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN

Giảng viên hướng dẫn: TS. TRẦN BÌNH

Sinh viên thực hiện : CHU THỊ QUẾ

Lớp : VHDT 14B

Hà Nội – 2012

LỜI CẢM ƠN

*Để hoàn thành khóa luận **Lược cội của người Tày ở xã Ngọc Linh, huyện Vị Xuyên, tỉnh Hà Giang**, em đã nhận được sự giúp đỡ tận tình, hiệu quả của cán bộ và bà con người Tày xã Ngọc Linh, huyện Vị Xuyên, tỉnh Hà Giang, các thầy cô giáo Khoa Văn hóa Dân tộc thiểu số và PGS. TS. Trần Bình.*

Nhân đây em xin gửi lời biết ơn chân thành và sâu sắc tới tất cả. Mặc dù đã cố gắng rất nhiều nhưng do khả năng và điều kiện có hạn, nên khóa luận chắc chắn không tránh khỏi những thiếu sót. Em rất mong nhận được những ý kiến đóng góp của quý thầy, cô giáo và mọi người quan tâm tới lược người Tày.

Em xin chân thành cảm ơn !

Hà Nội, tháng 5 năm 2012

Chu Thị Quế

MỤC LỤC

<i>MỞ ĐẦU</i>	4
1. Lý do lựa chọn đề tài	4
2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	5
3. Lịch sử nghiên cứu.....	6
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	6
5. Phương pháp nghiên cứu.....	7
6. Đóng góp của khóa luận.....	7
7. Nội dung và bố cục của khóa luận	7
<i>Chương 1 KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI TÀY Ở NGỌC LINH</i>	8
1.1. Đặc điểm địa bàn cư trú	8
1.2. Tộc danh, dân số, nguồn gốc.....	14
1.3. Đặc điểm văn hóa truyền thống.....	16
Tiểu kết chương 1	21
<i>Chương 2 LỰƠN CỌI TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI TÀY Ở NGỌC LINH</i> . 23	
2.1. Lượn là gì?.....	23
2.2. Nguồn gốc và cơ sở xuất hiện.....	25
2.3. Môi trường diễn xướng.....	27
2.4. Đặc điểm nội dung.....	31
2.5. Đặc điểm diễn xướng.....	40
Tiểu kết chương 2	44
<i>Chương 3 LỰƠN CỌI TRONG XÃ HỘI TÀY Ở NGỌC LINH HIỆN NAY</i>	46
3.1. Những biến đổi của lượn cọi	46
3.2. Nguyên nhân khiến lượn cọi bị mai một.....	60
3.3. Một số khuyến nghị ban đầu.....	62
Tiểu kết chương 3	66
<i>KẾT LUẬN</i>	67
<i>TÀI LIỆU THAM KHẢO</i>	69
<i>PHỤ LỤC</i>	72

MỞ ĐẦU

1. Lý do lựa chọn đề tài

Trải qua quá trình lịch sử lâu dài, mỗi dân tộc trong đại gia đình các dân tộc Việt Nam đã sáng tạo những giá trị văn hóa riêng, góp phần tạo ra một nền văn hóa Việt Nam phong phú và đa dạng trong sự thống nhất. Hoà vào bức tranh đó, từ xa xưa cộng đồng người Tày đã khẳng định được những bản sắc văn hóa riêng, độc đáo của mình. Văn hoá Tày - Nùng đã trở nên nổi trội và được coi là đặc trưng của vùng Đông Bắc Việt Nam.

Tỉnh Hà Giang, mảnh đất địa đầu của tổ quốc, là một bộ phận của vùng lãnh thổ Đông Bắc Việt Nam. Đây cũng là một trong những lãnh thổ cư trú đầu tiên của người Tày. Tại đây, đồng bào Tày chiếm ưu thế cả về dân số và văn hoá, họ cư trú trên hầu như toàn bộ các huyện của tỉnh Hà Giang.

Riêng xã Ngọc Linh của huyện Vị Xuyên, từ xa xưa người Tày đã khai phá đất đai lập bản của riêng mình, tách biệt với bản của người Hmông, Dao, Nùng... với cái tên “bản Miàng” bao trùm lên địa bàn các thôn: Cốc Thổ, Ngọc Thượng, Nặm Đăm, Ngọc Quang, Ngọc Hà của ngày nay. Những giá trị văn hóa tốt đẹp của họ đã được lưu giữ và không ngừng được truyền dạy cho thế hệ sau, trong đó có thể kể đến một loại hình văn nghệ dân gian mang tên *lượn cọi*. Đã từ lâu đời *lượn cọi* được đồng bào Tày sử dụng như một ngôn ngữ giao tiếp. Thông qua hát *lượn* người ta có thể trao đổi tâm tư tình cảm, thỏa mãn nhu cầu tinh thần trước những vất vả trong lao động để hòa mình vào với thế giới tự nhiên. Chính vì vậy, trước đây việc hát *lượn* rất được đồng bào ưa chuộng và nhất là các nam thanh nữ tú sử dụng để tìm hiểu yêu đương.

Bản thân em là một người con của dân tộc Tày, lại đang học tập tại Khoa Văn hoá Dân tộc thiểu số, Trường Đại học Văn Hoá Hà Nội, em nhận thấy tầm quan trọng của *lượn cọi* trong đời sống tinh thần của đồng bào mình. Mặt khác, đứng trước bối cảnh nền văn hóa ngoại lai đang du nhập mạnh mẽ vào từng bản làng lấn át đi những giá trị văn hóa quý báu từ xa xưa truyền lại, *lượn cọi* dần mất đi sức sống của nó. Vì vậy, với những kiến thức đã được thày cô trang bị trong suốt những năm đại học, với những tâm huyết riêng của bản thân, em mạnh dạn chọn đề tài *Lượn cọi của người Tày ở xã Ngọc Linh, huyện Vị Xuyên, tỉnh Hà Giang* làm bài khóa luận tốt nghiệp của mình.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

*** Mục đích:**

Khẳng định những giá trị văn hóa tốt đẹp và quý báu của người Tày nơi đây thông qua một thể loại văn nghệ dân gian truyền thống.

Tìm hiểu nguồn gốc, quá trình phát triển và sức sống của *lượn cọi* Tày trong bối cảnh xã hội hiện nay, từ đó đưa ra những đề xuất, khuyến nghị góp phần bảo tồn, khôi phục hát *lượn*.

*** Nhiệm vụ:**

Để thực hiện tốt những mục đích trên, đề tài phải giải quyết những nhiệm vụ sau:

- Tìm hiểu những nét khái quát về đặc điểm tự nhiên - xã hội và con người tại xã Ngọc Linh, huyện Vị Xuyên, tỉnh Hà Giang.

- Tìm hiểu lịch sử hình thành, đặc điểm nội dung, nghệ thuật của loại hình *lượn cọi*.

- Phân tích, đánh giá tình hình phát triển và sức sống của *lượn cọi* trong đời sống của người Tày Ngọc Linh hiện nay.

- Đưa ra một số đề xuất, khuyến nghị nhằm bảo tồn và khôi phục loại hình văn nghệ dân gian này.

3. Lịch sử nghiên cứu

Từ lâu, các nhà khoa học đã tập trung nghiên cứu văn hoá dân tộc Tày trên khắp đất nước với nhiều công trình nổi tiếng của các tác giả như: Lã Văn Lô, Đặng Nghiêm Vạn, Tô Ngọc Thanh, Nông Quốc Chấn... Nói đến loại hình hát *lượn* hay *lượn cọi* Tày cũng có một số tác phẩm nổi tiếng như: *Lượn cọi* (1994) của tác giả Lục Văn Páo, *Lượn Tày Lạng Sơn*, (2003) của Hoàng Văn Páo, *Sli - Lượn hát đôi của người Tày - Nùng ở Cao Bằng*, (2003) của Hoàng Thị Quỳnh Nga, bài viết *Âm nhạc dân gian các dân tộc Tày, Nùng, Dao Lạng Sơn* in trong cuốn *Địa chí Lạng Sơn...* cùng rất nhiều bài viết, tạp chí trên các ấn phẩm văn hóa của rất nhiều nhà nghiên cứu khác. Đó chính là cơ sở khoa học tiền đề để người viết bắt tay vào nghiên cứu *lượn cọi* Tày ở xã Ngọc Linh, huyện Vị Xuyên, tỉnh Hà Giang.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

* **Đối tượng nghiên cứu:** Đề tài tìm hiểu về nguồn gốc, nội dung, nghệ thuật và môi trường diễn xướng của *lượn cọi* Tày ở Ngọc Linh.

* **Phạm vi nghiên cứu:** Đề tài tập trung vào tìm hiểu loại hình *lượn cọi* của người Tày từ những trước những năm 1945 và sau năm 1945 trở lại đây. Đặc biệt, đề tài tập trung nghiên cứu *lượn cọi* tại những địa bàn có đông người Tày sinh sống như: thôn Ngọc Thượng, thôn Cốc Thổ, thôn Nặm Đăm của xã Ngọc Linh.

5. Phương pháp nghiên cứu

- *Phương pháp luận*: Đề tài được thực hiện trên cơ sở phương pháp luận biện chứng, lập trường của chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, đường lối văn hóa, văn nghệ của Đảng Cộng sản Việt Nam.

- *Phương pháp thu thập thông tin*: Trước hết, người viết thu thập những tài liệu có liên quan trong sách báo, trong các công trình nghiên cứu của các thế hệ đi trước. Sau đó, tiến hành điền dã dân tộc học, điều tra thực tế tại địa phương, tìm hiểu ý kiến của một số cán bộ địa phương, những nghệ nhân và người dân am hiểu về *lượn cọi* để lấy tư liệu.

- *Phương pháp xử lý thông tin*: Người viết chủ yếu sử dụng các biện pháp phân loại, mô tả, phân tích, đánh giá tổng hợp.

6. Đóng góp của khóa luận

- Góp phần vào công cuộc nghiên cứu, sưu tầm để bảo tồn và phát huy những giá trị truyền thống tốt đẹp trong văn hoá dân tộc Tày.

- Góp thêm nguồn tài liệu tham khảo về *lượn cọi* Tày, đồng thời phác hoạ một số nét khái quát về văn hoá của đồng bào Tày ở xã Ngọc Linh, huyện Vị Xuyên, tỉnh Hà Giang.

7. Nội dung và bố cục của khóa luận

Ngoài phần *mở đầu*, *kết luận*, *tài liệu tham khảo* và *phụ lục* bài viết được chia làm ba chương:

Chương 1: Khái quát về người Tày ở Ngọc Linh

Chương 2: Lượn cọi truyền thống của người Tày ở Ngọc Linh

Chương 3: Lượn cọi trong xã hội Tày ở Ngọc Linh hiện nay

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Triều Ân, *Then Tày những khúc hát*, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 2000.
2. Phương Bằng, Lã Văn Lô, *Lượn sương*, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1992.
3. Lê Duy Đại, Triệu Đức Thanh (chủ biên), *Các dân tộc ở Hà Giang*, NXB Thế Giới, Hà Nội, 2004.
4. Ninh Văn Độ, Nguyễn Phi Khanh, Hoàng Thế Hùng, *Văn hoá truyền thống các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang*, NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2003.
5. Vi Hồng, *Sli – Lượn dân ca trữ tình Tày Nùng*, NXB Văn hóa, Hà Nội, 1979.
6. Lã Văn Lô (và các tác giả), *Sơ lược giới thiệu các dân tộc Tày - Nùng, Thái ở Việt Nam*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, 1973.
7. Đặng Văn Lương, Trần Thị An, *Hợp tuyển văn học dân gian các dân tộc, quyển 1*, NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 1994.
8. Hoàng Thị Quỳnh Nga, *Sli – Lượn hát đôi của người Tày – Nùng ở Cao Bằng*, NXB Văn hóa - Thông tin, Hà Nội, 2003.
9. Nông Thị Ninh, *Âm nhạc dân gian các dân tộc Tày, Nùng, Dao Lạng Sơn*, NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2000.
10. Nông Thị Ninh, *Nét chung và riêng của âm nhạc trong diễn xướng then Tày Nùng*, NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2004.
11. Lục Văn Páo, *Pụt Tày*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, 1992.
12. Lục Văn Páo, *Lượn cọi*, NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 1994.

13. Lục Văn Páo, *Bộ Then Tứ Bách* (dịch và biên soạn), NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 1996.
14. Hoàng Văn Páo, *Lượn Tày Lạng Sơn*, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 2003.
15. Hoàng Quyết, Tuấn Dũng, *Phong tục tập quán dân tộc Tày ở Việt Bắc*, NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 1994.
16. Hà Văn Thư, Lã Văn Lô, *Văn hoá Tày, Nùng*, NXB Văn hoá, Hà Nội, 1984.
17. UBND xã Ngọc Linh, *Báo cáo quy hoạch sử dụng đất chi tiết xã Ngọc Linh, huyện Vị Xuyên, tỉnh Hà Giang giai đoạn 2006 – 2015*, Ngọc Linh, 2011.
18. UBND xã Ngọc Linh, *Báo cáo kết quả thực hiện nhiệm vụ kinh tế - xã hội, an ninh - quốc phòng năm 2011, phương hướng nhiệm vụ năm 2012*, Ngọc Linh, 2011.
19. Viện Dân tộc học, *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Bắc)*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, 1984.
20. Viện Dân tộc học, *Các dân tộc Tày, Nùng ở Việt Nam*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, 1992.
21. Viện Văn Hóa – Đà Nẵng, *Tổng tập văn học các dân tộc thiểu số ở Việt Nam, Tập 1 quyển 2: Dân ca trữ tình, dân ca nghi lễ*, NXB Đà Nẵng, Đà Nẵng, 2002.
22. La Công Ý, *Đến với người Tày và văn hóa Tày*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, 2010.
23. Nguyễn Thị Yên, *Lễ hội Nàng Hai của người Tày Cao Bằng*, NXB Văn hóa - Thông tin, Hà Nội, 2003.

24. Nguyễn Thị Yên, *Then chúc thọ của người Tày*, NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2009.
25. Nguyễn Thị Yên, *Then Tày*, NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2010.